

Piotr Szalsza: Wiedeńskie i lwowskie ślady Debory Vogel

W marcu 2020 roku zakończyłem realizację filmu dokumentalnego poświęconego wybitnym Galicjankom, których życie lub działalność związane były z Wiedniem¹. Zalicza się do nich poetka Debora Vogel. W trakcie zbierania na potrzeby filmu materiałów archiwalnych natrafiłem na wiele interesujących dokumentów, które dotyczą dzieciństwa i lat nauki poetki. Każda nowa informacja związana z jej osobą służy wzbogaceniu i tak ciągle bardzo skąpego kompendium wiedzy na jej temat. Ale nie tylko. Jak wiadomo, od lat trzydziestych ubiegłego wieku Debora Vogel była w bliskim kontakcie z Brunonem Schulzem. Oboje, chociaż nie znali się jeszcze wówczas, przebywali w tym samym czasie w nadunajskiej stolicy, czyli w latach I wojny światowej. W omawianym okresie na Morawach, na Węgrzech², w Czechach i w samej Austrii znalazło się około pół miliona uchodźców różnych narodowości. Wśród nich byli Voglowie z Bursztyna, a także Bruno Schulz. Analiza różnych dokumentów wskazuje, że on i Debora mieszkali niedaleko siebie – w sąsiadujących ze sobą dzielnicach Wiednia. Oboje korzystali też z pomocy podobnych organizacji charytatywnych³. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że Schulz w siedzibie Centralnej Agencji Pomocy dla Uchodźców Wojennych z Galicji i Bukowiny, która znajdowała się niedaleko Malzgasse, czyli przy Zirkusgasse 5, przez dłuższy okres pobierał zasiłki przeznaczone dla uchodźców.

Rodzina Debory Vogel w Wiedniu

W 1914 roku rodzina Voglów opuściła Bursztyn, gdzie na stałe zamieszkiwała, i udała się do Wiednia. Powodem wyjazdu z Galicji był wybuch I wojny światowej,

1 *Wielkie Galicjanki, czyli ze Lwowa do Wiednia (Grosse Galizierinnen oder – von Lemberg nach Wien)*, film dokumentalny, prod. Polsko-Austriackie Stowarzyszenie Kultury TAKT, Wiedeń 2020, 125 min. Film powstał w ramach Roku Kulturalnego „Austria–Ukraina”.

2 Joseph Roth o przebywających na Węgrzech uciekinierach z Galicji napisał: „Przywozili z Węgier mąkę, mięso, jajka. [...] Ułatwiali wiedeńczykom życie”. (J. Roth: *Żydzi na tułaczce*, przeł. M. Łukasiewicz, Kraków 2017, s. 75).

3 Joseph Roth o sytuacji społecznej uciekinierów: „Wojna wielu Żydów ze Wschodu zagnała do Wiednia. Dopóki ich rodzinne strony były pod okupacją, dawano im z a s i ł k i. Nie wysyłano im pieniędzy do domu, skądże znowu. Musieli w najmroźniejsze zimowe dni, o najwcześniejszej godzinie ustawiać się w kolejce. Wszyscy: starzy, chorzy, kobiety i dzieci”. (ibidem, s. 75, przypis 8).

a konkretnie – strach przed konsekwencjami szybkiej ofensywy armii rosyjskiej, która do jesieni 1914 roku zdobyła tereny Galicji i dotarła prawie do Krakowa. W zapisach meldunkowych Wiednia⁴ znajdują się następujące informacje na temat trzech adresów zamieszkania rodziny Voglów:

„Leonie Vogel, urodzona [...] we Lwowie; współzameldowany – mąż Anzelm, urodzony [...], współzameldowane dziecko – Debora.

Adresy zamieszkania:

7.10.1914 – 8.02.1915: 8, Schlüsselgasse 11/24. Wcześniej: Bursztyn, Galicja.

10.02.1915 – 01.05.1915: 8, Laudongasse 10/26.

1.05.1915 – bez wymeldowania się, Anastasius-Grün-Gasse 3/27”.

Powyższe zapisy meldunkowe skłaniają do kilku uwag i komentarzy:

1. Zauważalny jest brak zapisu wymeldowania z ostatniego miejsca pobytu (Anastasius-Grün-Gasse).

2. Mieszkania w Wiedniu oficjalnie wynajmowała Lea (Leonie), matka Debory, a nie ojciec – Anzelm (Anzelm), który w podanym w meldunkach okresie przebywał poza Wiedniem, o czym będzie jeszcze mowa przy okazji wiedeńskich szkolnych dokumentów Debory.

3. Pod pierwszym adresem (Schlüsselgasse 11) znajdował się oferujący tanie pokoje pensjonat „Schelesan”.

4. W domu przy Laudogasse 10 mieszkali także inni uciekinierzy z Galicji. Sąsiadką Voglów była, między innymi, pani Rosa Knopf ze Lwowa. Poprzez zamieszczane w prasie wiedeńskiej ogłoszenia usilnie poszukiwała ona zaginionego syna – Hermanna (Świętopełka) Knopfa, który walczył w szeregach Legionu Polskiego (Pułk 1, 4 Baon, 1 Kompania). W marszu na Warszawę, w październiku 1914 roku, Hermann ciężko zachorował i został odesłany w stronę Radomia⁵.

5. Ofensywa austro-węgierska w Galicji została podjęta 12 czerwca 1915 roku. Już 22 czerwca Austriacy odbili Lwów. Wiele uchodźczych rodzin wracało wówczas w rodzinne strony. W wypadku Voglów jedno nie ulega wątpliwości – Debora, która zaraz po przybyciu do Wiednia kontynuowała naukę w dwóch szkołach, pozostała w tym mieście do lata 1918 roku.

Lata nauki w gimnazjum wiedeńskim

Debora uczęszczała najpierw do polskiej szkoły, gdzie ukończyła klasę czwartą i piątą. Następnie uczyła się w szkole wiedeńskiej, niemieckojęzycznej, czyli w Realgymnasium, przy Albertgasse 38. Analiza sprawozdania gimnazjum za rok 1917/1918 – a będzie to okres, w którym Debora jako uczennica ósmej klasy

⁴ Wypisy z dokumentów meldunkowych przechowywanych w Austriackim Archiwum Państwowym (Wiener Staatsarchiv).

⁵ „Neues Wiener Tageblatt”, 31.10.1914, Nr. 301, s. 15.

zda maturę – pozwala stwierdzić, że ta dopiero od sześciu lat działająca szkoła zaliczała się do najlepszych i najnowocześniejszych placówek tego typu w Wiedniu⁶. Jej dyrektorem był cieszynianin, prof. Hermann Raschke⁷, który uznanie zdobył w roku 1908. Realizował wtedy rządowe projekty zreformowania i unowocześnienia szkolnictwa średniego w cesarstwie. We wspomnianym sprawozdaniu kierownictwo gimnazjum stwierdza, że: „celem jest osiągnięcie – w miejsce sztywnej tresury pedagogicznej – radosnego życia szkolnego”. Na takich nowych zasadach funkcjonowało gimnazjum przy Albertgasse. W ramach stowarzyszenia, w strukturach którego gimnazjum funkcjonowało, nie kierowano się zasadą zysku. Roczne wydatki szkoły za lata 1917–1918 (liczyła wówczas 426 uczennice – od klasy pierwszej do ósmej) wyniosły około 190 tysięcy koron. Główny przychód stanowiły opłaty rodzicielskie w wysokości około 400 koron rocznie⁸. Różni zamożni sponsorzy, dzięki hojności sięgającej nieraz kwot od 100 do 500 koron, gwarantowali zapewnienie niezbędnych rewersów. Należy dodać, że wchodziła w to także kwota uzyskiwana od wielu mniej zamożnych stowarzyszonych rodziców – na przykład ojca Debory Vogel.

Zaliczała się ona do 27 pierwszych maturzystek tej szkoły. Program nauczania i stosowane metody, kładące nacisk również na zajęcia praktyczne, to decydujący czynnik świadczący o tym, że kształcone wielokierunkowo absolwentki przygotowane były do podjęcia ewentualnej nauki na wielu kierunkach studiów. Świadczy o tym solidne potraktowanie języków nowożytnych (francuski, angielski) obok obowiązkowej łaciny i greki, a także stabilne przygotowanie w dziedzinach przyrodniczych i ścisłych, takich jak fizyka. W humanistyce Debora Vogel zapoznała się z dziełami literackimi przedstawicieli literatury światowej, począwszy od starożytnej Grecji. Nie zaniedbywano też sztuk pięknych oraz muzyki. Obok zwiedzania w ramach lekcji najważniejszych miejsc wystawowych, z wiedeńskim Muzeum Historii Sztuki (Kunsthistorisches Museum Wien) na czele, prowadzono także stałe zajęcia z malarstwa. Debora poznała w tych latach nie tylko dzieła klasyków z wczesnym impresjonizmem włącznie, ale też malarzy współczesnych – na przykład Maxa Liebermanna i Gustava Klimta. Uczennice gimnazjum często odbywały wycieczki krajoznawcze, które spełniały funkcję uzupełniającą program nauczania, między innymi takich przedmiotów jak geografia. I tak dowiadujemy się, że w roku szkolnym 1917/1918 Debora Vogel i jej koleżanki z ósmej klasy maturalnej uczestniczyły w wycieczkach archeologicznych powiązanych z ćwiczeniami z zakresu geografii. Zwiedzano i badano okolice wzgórza Kahlenberg oraz Eggenburga. Nie brakowało także wycieczek o charakterze fakultatywnym (całodzienne wędrowki, tak zwane *Wandertags*). Z inicjatywy

6 „Jahresbericht des Vereines für realgymnasialen Mädchenunterricht”, Wien, VIII Bez., Albertgasse 38.

7 Podpis Raschkego znajdzie się także na świadectwie maturalnym Debory Vogel.

8 Trzy bochenki chleba na czarnym rynku kosztowały wówczas w Wiedniu około 1 korony.

Physiksal.

Gabinet fizyki w gimnazjum przy Albertgasse 38 w Wiedniu, 1917/1918. Tu i dalej: ze zbiorów archiwum Bundesrealgymnasium Albertgasse 18–22 w Wiedniu

poniżej Zajęcia dodatkowe: chór szkolny i prace polowe

Seite 34

Das Schilfers	Schulgeld zahlung oder Betrag mit Ertrag		Art des Eintrittes	
	I. Sem.	II. Sem.		
Familienname: <i>Vogel</i> Vorname: <i>Debora</i> Tag und Jahr der Geburt: <i>9. Juni 1900</i> Geburtsort: <i>Bucarestyn</i> Vaterland: <i>Galizien</i> Religionsbekenntnis: <i>römisch-kath.</i> Muttersprache: <i>polnisch</i>	I. Sem. II. Sem.		<i>I</i> Artung aus dem von unten mit gebuchten Zeugnisse	
	Stipendium: Name, Betrag, Verleihungsdatum			
	Das Vaters (der Mutter)	Das Vermögen	Das verantwortlichen Lehrers	Das Quartiergebers
Name:	<i>Maxim Vogel</i>		<i>Dr. Rosa Kocent</i>	<i>Dr. Rosa Kocent</i>
Stand:	<i>Schullehrer</i>		<i>Lehrerin von Kaiserin Elisabeth-Klasse</i>	
Wohnort (Wohnung):	<i>Ujeje, Galizien</i>		<i>Wien 8. Marktg. 17</i>	
Jahresergebnis			Gesamterfolg	Anmerkungen
Ergebnis:	<i>sehr gut</i>			
Leistungen in den einzelnen Unterrichtsmethoden:				
<i>...</i>				

Sala gimnastyczna w gimnazjum przy Albertgasse 38 w Wiedniu, 1917/1918

poniżej Karta Debory Vogel w dzienniku szkolnym, 1916/1917

kierownictwa gimnazjum realizowano też inne zajęcia dodatkowe. Miały one charakter integracyjny. Ich celem było rozbudzanie poczucia wielokierunkowej obowiązkowości uczennic. Ewentualna przydatność takich idei w przyszłości nie była związana stricte z programem nauczania. Kierownictwo szkoły starało się, aby uczennice wszystkich klas zdawały sobie sprawę, że przyszło im zdobywać wykształcenie w czasie wojny. Organizowano więc akcje rozwijające świadomość obywatelską. Kwesty na rzecz ofiar walk frontowych, realizowane przez uczennice wszystkich klas, przyniosły na przykład w roku szkolnym 1917/1918 pokazną sumę 2523,40 koron.

Zachował się dziennik szkoły i świadectwo końcowe, w którym znajduje się pełny wykaz stopni, które Debora uzyskała w roku szkolnym 1916/1917⁹. Uwagę zwracają bardzo dobre oceny z nauki religii, a niekiedy dobre stopnie z przedmiotów humanistycznych.

Górna część dziennika szkoły zawiera informacje ogólne, wśród których widnieje adres miejsca zamieszkania ojca Debory w roku 1916. Anczel Vogel nie przebywał bowiem na stałe w Wiedniu, lecz w węgierskiej miejscowości Győr. Stąd adnotacja w cytowanym już wiedeńskim zapisie meldunkowym Voglów, gdzie zaznaczone zostało tylko współzameldowanie ojca.

Nazwisko Rosy Freund pojawia się w dzienniku szkoły dwukrotnie – spełniała ona funkcję odpowiedzialnej opiekunki Debory oraz osoby zapewniającej zakwaterowanie uczennicy. Debora Vogel w latach 1916–1917 mieszkała w bursie dla uczennic przy Malzgasse 2. Rosa Freund pełniła bowiem funkcję kierowniczki bursy dla uczennic, która wchodziła w skład tak zwanego Domu Cesarzowej Elżbiety. Mieścił się on właśnie w drugiej dzielnicy Wiednia, przy Malzgasse. Dzielnica nazywa się Leopoldstadt i była tradycyjnym miejscem zamieszkania ludności żydowskiej miasta. Dotyczyło to więc jednej z form wspomagania uchodźców z Galicji, czyli także kilkunastoletniej Debory Vogel.

Dom Cesarzowej Elżbiety był wielokrotnie odwiedzany przez osoby ściśle związane z dworem cesarskim. Na przykład przez arcyksiężnę Marię Józefę i Marię Walerię¹⁰. A Rosa Freund, jak donosiły gazety wiedeńskie, w dowód uznania dla jej działalności, dostępowała nieraz zaszczytu osobistego powitania przez obie wysoko postawione damy¹¹.

Skuteczna działalność wymienionych powyżej instytucji i organizacji w dużym stopniu uzależniona była od napływających zewsząd dotacji charytatywnych. W roku 1917, w ramach akcji ratowania i wspomagania dzieci z Galicji,

⁹ Dziennik szkolny znajduje się w archiwum Bundesrealgymnasium przy Alberggasse 18–22 w Wiedniu.

¹⁰ Maria Józefa Wettyn – księżniczka Saksonii, arcyksiężnia Austrii. Była matką Karola I, ostatniego cesarza Austrii.

¹¹ Maria Waleria Habsburg-Lotaryńska – arcyksiężniczka austriacka, córka cesarza Franciszka Józefa I i cesarzowej Elżbiety.

sztokholmska Gmina Izraelicka, którą od 1914 roku kierował wuj Debory – doktor Markus Ehrenpreis, przesłała do Wiednia kwotę 30 tysięcy koron¹².

Kilkanaście miesięcy później, 12 lipca 1918 roku, Debora Vogel w wiedeńskim gimnazjum dla dziewcząt odbierze świadectwo maturalne zawierające adnotację, że uznana została za osobę „dojrzałą do podjęcia studiów”. W cytowanym już sprawozdaniu rocznym przeczytać możemy, z jakimi życzeniami ją i jej koleżanki żegnała dyrekcja tej placówki: „W naszych myślach chętnie przywołujemy uczennice ósmej klasy, które właśnie jako pierwsze maturzystki opuściły naszą szkołę. Mają one pełne podstawy, aby okazać wdzięczność ich szkole i jej nauczycielom. Pragnęliśmy im uświadomić, że wspólnie z gronem pedagogicznym można rozwijać ducha wolności, dając w ten sposób dobry przykład przyszłym klasom maturalnym. Uczennice ze swojej strony realizowały to, czego oczekiwaliśmy po współpracy z nimi w kwestii rozbudowania naszej wewnętrznej organizacji pracy. Niech im na dalszej drodze życia towarzyszy wiele szczęścia”.

Powrót do Lwowa – lata studiów

Po uzyskaniu świadectwa dojrzałości Debora – już we Lwowie – zapragnęła od razu przystąpić do studiów. Ale wtedy wydarzyło się coś, co pokrzyżowało jej plany: w nocy z 31 października na 1 listopada 1918 roku oddziały ukraińskie napadły na Lwów. Gmach uniwersytetu stał się prawdziwą twierdzą i jednym z głównych punktów oporu napastników. Trwały walki z oddziałami polskimi, z broniącą miasta ludnością cywilną – w tym z młodzieżą, której oddziały do historii weszły pod nazwą Orłęta Lwowskie. Wojska ukraińskie zostały pokonane, a 22 listopada 1918 roku opuściły miasto. Tego samego dnia doszło do trwającego trzy dni pogromu ludności żydowskiej. Zamordowano kilkadziesiąt osób. Atmosfera była napięta, a opanowanie sytuacji i normalizacja wszelkich przejawów życia wymagały czasu.

Opisane wydarzenia, choćby okupacja uniwersytetu, spowodowały, że Debora studia na Wydziale Filozofii rozpoczęła praktycznie rok później. Przekonuje o tym dokument z indeksu, podpisany przez rektora uczelni, z datą wystawienia 18 października 1919.

Na dalszych stronach indeksu studiów znajduje się wiele interesujących, częściowo już znanych, informacji na temat wykładów z semestrów 1920/1921 oraz nazwiska wykładowców. Oto niektóre z nich¹³:

– Prof. Kazimierz Twardowski – Zarys historii filozofii, Seminarium filozoficzne. Zasady etyki Moore’a.

¹² „Wiener Allgemeine Zeitung”, 3.04.1918, Nr. 11985, s. 3.

¹³ Dokumenty znajdują się w Państwowym Archiwum we Lwowie.

z. 25

Mädchen-Realgymnasium des Vereines
für realgymnasialen Mädchenunterricht in Wien.

REIFEZEUGNIS.

Vogel Debra,

geboren am 4. Jänner 1900 zu *Bursztyn* in *Galizien*,
mosaischer Religion, hat die Mittelschulstudien im Jahre 1918/19

als Privatlerin an d. III. Kadetengymnasium in Lemberg in d. I. Klasse begonnen, in d. II. Klasse an d.
städt. Mädchenrealgymnasium d. Künigl. Hofburg, in d. Kund II. Klasse an d. städt. Gymnasium in
Wien, III. Langgasse, endlich in d. III. Klasse als 17. Schülerin d. hiermit beendigt wurde, daselbst auch
beendigt und sich der Reifeprüfung im Sinne der Ministerial-Verordnung vom
12. November 1910, Z. 48077 (M. V. Bl. Nr. 51), unterzogen.

Auf Grund dieser Prüfung wurde sie mit *Stimmeneinhelligkeit*

zum Besuche einer Universität,

soweit dieser nach den geltenden Vorschriften den Frauen gewährt ist, mit den in
der Ministerial-Verordnung vom 20. März 1909, Z. 1997 (M. V. Bl. Nr. 17),
festgesetzten Einschränkungen für

← **reif** →

erklärt.

Wien, am 12. Juli 1918

Kopelke C. F. Wien
Vorsitzender der Prüfungskommission

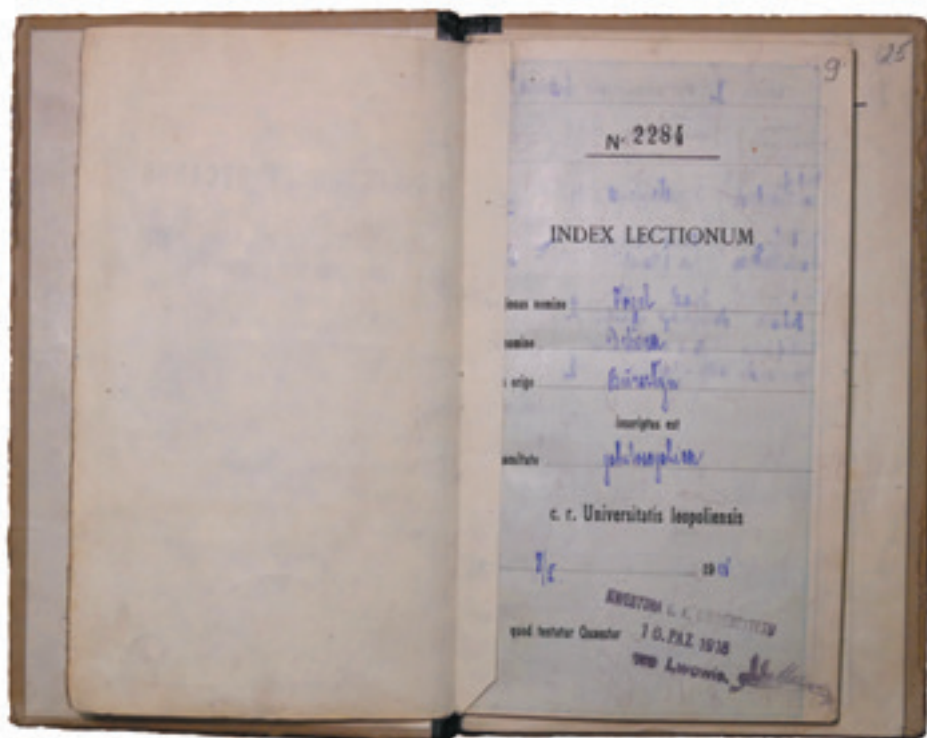

Schubert L. A. V. Vascara
Direktor

*Dieses Zeugnis ist außer Kraft, - ist
vom 1. Juni 1918, Z. 1828, die Zeugnisse
des Realgymnasiums gleichgültig.*

J. K. Weinig
Klassenrath

Świadectwo maturalne Debory Vogel, 1918

Podpis wiceprezesa studenckiego:

Helena Kozłowska

WAŻNE ZA 4 GODZ. KOŁOK.

Świadectwo

z uczestnictwa w Seminarjum (Laboratorjum)

filozofianu Prof. Dr. K. Twardowskiego

SEMINARIUM FILOZOFICZNE
UNIWERSYTECIE JANA
KAZIMIERZA
W ŁOWIU

Podpisuję się niniejszym, że p. Teobora Orzełkówna

Wydzielała filozofianę w Uniwersytecie Jana Kazimierza uczęszczała

w trymestrze III roku akademickiego 1922/1923 na ćwiczenia

w Seminarjum (Laboratorjum) filozofiany Prof. Dr. K. Twardowskiego

i brała w nich udział czynny z lekturą i integracją katedry

zajęć z filozofii (z wyjątkiem) i w organizowaniu

Wynik ogólny

dobry

W Łowiu, dnia 16 marca 1923

Stefan Wamburk
Kierownik seminarjum filozoficznego
Albert Kowalski

Świadectwo uczestnictwa w seminarium filozoficznym profesora Kazimierza Twardowskiego, 1923

WAŻNE ZA 4/ GODZ. KOŁOK.

Świadectwo

z uczestnictwa w Seminarjum
Literatorskim

literatury polskiej

Potwierdzam się niniejszym, że p. Juliana Dąbłowska

Wydziełu filozofii, Uniwersytetu Jana Kazimierza uczęszczała
w trymestrze _____ roku akademickiego 19 25/1924, na kierunku

in Seminarjum literatury polskiej
i brała w nich udział czynny jako opracowanie tematu

„Teoria i typy Formy” Stanisł. Jędr. Witkiewicza.

Proszę pamiętać o niedostawieniu przed powrotem do domu
i zwrotu na ogłoszeniach.
Wzrost ogólny _____

We Lwowie, dnia 25 czerwca 1924.

Juliusz Kleiner
Kierownik Seminarjum

Świadectwo uczestnictwa w seminarium literackim profesora Juliusza Kleinera, 1924

- Prof. Mściśław Wartenberg – Dusza i ciało, Filozofia Schopenhauera.
- Prof. Jan Ptaśnik – Życie prywatne w wiekach średnich¹⁴.

W lwowskim Archiwum Państwowym zachowało się także świadectwo uczestnictwa w seminarium filozoficznym prof. Kazimierza Twardowskiego. Debora Vogel uzyskała ocenę bardzo dobrą. W wydanym 22 marca 1923 roku dokumencie oceniający stwierdził, że w trymestrach I i II roku akademickiego 1922/1923 brała czynny udział „w lekturze i interpretacji Kanta *Krytyki czystego rozumu (Transcendentalnej estetyki)* i w wypowiedziach pisemnych”.

Bardzo interesującym dokumentem, który zachował się w lwowskim archiwum, wydaje się datowane na 25 czerwca 1924 roku Świadectwo z uczestnictwa w seminarium z literatury polskiej – w ramach którego Debora Vogel przedstawiła pracę zatytułowaną *Teoria „Czystej Formy” Stan. Ign. Witkiewicza*. Oceniający pracę prof. Juliusz Kleiner stwierdził między innymi: „Praca przemyślana samodzielnie [...] zasługuje na wydanie drukiem. Wynik ogólny – celujący”.

Zwraca uwagę fakt, że Witkiewicz artykuły na temat swojego artystycznego credo publikował od roku 1920, a rozprawę zatytułowaną *Teatr. Wstęp do teorii Czystej Formy w teatrze* przedstawił zaledwie rok przed pracą Vogel. Jej praca z roku 1924 była więc absolutnie *en vogue*.

Dzisiaj wiemy, że Debora Vogel kilka lat później pozna Witkacego osobiście oraz że na łamach prasy tematem Czystej Formy będzie się zajmowała jeszcze w 1931 roku¹⁵. Możliwość konfrontacji ujęcia przez nią tematu już w roku 1924 i porównania z jej późniejszymi krytycznymi analizami wydaje się interesująca.

Praca o Stanisławie Ignacym Witkiewiczu była zapewne jedną z ostatnich, jakie Debora Vogel napisała jako studentka Uniwersytetu Jana Kazimierza. Od października 1924 roku kontynuowała bowiem studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, gdzie 7 lipca 1926 roku otrzymała tytuł doktora filozofii.

W tym samym roku 1926 Debora Vogel odbywała podróże zagraniczne. Przebywała u rodziny Ehrenpreisów w Sztokholmie, a także we Francji i w Niemczech¹⁶. Te i inne ważne oraz interesujące przedsięwzięcia przerwała śmierć ojca – Anczela Vogla, która nastąpiła 27 lipca 1927 roku.

W latach 1928–1929, obok intensywnych zajęć między innymi jako recenzentka sztuki, obok publikacji utworów poetyckich oraz prac o charakterze teoretycznym, obok nawiązywania współpracy z ugrupowaniami artystycznymi¹⁷, Debora podejmowała także starania w celu usankcjonowania swojej pozycji w dziedzinie pedagogiki. W lwowskim archiwum zachowały się zapisy

¹⁴ Indeks zawiera wiele więcej interesujących zapisów (tytuły wielu wykładów).

¹⁵ K. Szymaniak, *Być agentem wiecznej idei. Przemiany poglądów estetycznych Debory Vogel*, Kraków 2007, s. 45–46.

¹⁶ Ibidem, s. 37.

¹⁷ Ibidem, s. 38.

EXEMPLAR

Q. F. F. F. Q. S.

SUMMIS AUSPICIIS

SERENISSIMAE REIPUBLICAE POLONORUM

TUIS

MICHAËL ROSTWOROWSKI

S.S. DR. IURIS POLITICI NUNC SUPP. IURIS CENTRUM PROFESSOR P. O.
S. S. UNIVERSITATIS JAGIELLONICAE RECTOR MAGNIFICUS

MICHAËL SIEDLECKI

PHILOSOPHIAE DR. SOCIOLOGIAE PROFESSOR P. O.
S. S. CENSUS PHILOSOPHORUM DECANUS

ET

VITOLDUS RUBCZYŃSKI

DR. ET PHILOSOPHIAE DR. PHILOSOPHIAE PROFESSOR P. O.
PROMOTOR RETI CONSTITUTUS

IN

FERRINAE CLASSE

DEBORAM VOGEL

DEPRINAE MUSEUM

POSTquam DISERTATIONE „„ZNACZENIE PUNAŃCZE ISTYJES U IWOLA I JEJO MODYFIKACJE U I. KREMERA-

CONSCRIPTA ET EXAMINIBUS LAUDIBUS LAUDABILEM IN PHILOSOPHIA DOCTRINAM PROBAVIT

DOCTORIS PHILOSOPHIAE

NOMEN ET HONORIS, SUB ET PRIVILEGIO CONSULENDI IN BELOSCIE RAI FORMI HASCE LITTERAS UNIVERSITATIS IWELLE
SANCIONDAS CURAVIMUS

DATUM CRACOVIAE, DIE VI MENSIS IULII ANNO MDCCXXVI

MICHAËL ROSTWOROWSKI

MICHAËL SIEDLECKI

VITOLDUS RUBCZYŃSKI

Świadectwo uzyskania stopnia doktora filozofii na Uniwersytecie Jagiellońskim, 1926

1
1922

PROTOKOL

z sesji Komisji Egzaminacyjnej w dniu 11 marca 1922 r.

Dr. Vogelstein

1. Czy wydział wydziału do nauki filozofii i jej podrzędnym, a mianowicie:

1) filozofii

2) psychologii

3) pedagogiki

4) historii nauki i literatury

5) historii filozofii

6) historii psychologii

7) historii pedagogiki

8) historii filozofii i jej podrzędnym

9) historii filozofii i jej podrzędnym

10) historii filozofii i jej podrzędnym

11) historii filozofii i jej podrzędnym

12) historii filozofii i jej podrzędnym

13) historii filozofii i jej podrzędnym

14) historii filozofii i jej podrzędnym

15) historii filozofii i jej podrzędnym

16) historii filozofii i jej podrzędnym

17) historii filozofii i jej podrzędnym

18) historii filozofii i jej podrzędnym

19) historii filozofii i jej podrzędnym

20) historii filozofii i jej podrzędnym

21) historii filozofii i jej podrzędnym

22) historii filozofii i jej podrzędnym

23) historii filozofii i jej podrzędnym

24) historii filozofii i jej podrzędnym

25) historii filozofii i jej podrzędnym

26) historii filozofii i jej podrzędnym

27) historii filozofii i jej podrzędnym

28) historii filozofii i jej podrzędnym

29) historii filozofii i jej podrzędnym

30) historii filozofii i jej podrzędnym

31) historii filozofii i jej podrzędnym

32) historii filozofii i jej podrzędnym

33) historii filozofii i jej podrzędnym

34) historii filozofii i jej podrzędnym

35) historii filozofii i jej podrzędnym

36) historii filozofii i jej podrzędnym

37) historii filozofii i jej podrzędnym

38) historii filozofii i jej podrzędnym

39) historii filozofii i jej podrzędnym

40) historii filozofii i jej podrzędnym

41) historii filozofii i jej podrzędnym

42) historii filozofii i jej podrzędnym

43) historii filozofii i jej podrzędnym

44) historii filozofii i jej podrzędnym

45) historii filozofii i jej podrzędnym

46) historii filozofii i jej podrzędnym

47) historii filozofii i jej podrzędnym

48) historii filozofii i jej podrzędnym

49) historii filozofii i jej podrzędnym

50) historii filozofii i jej podrzędnym

51) historii filozofii i jej podrzędnym

52) historii filozofii i jej podrzędnym

53) historii filozofii i jej podrzędnym

54) historii filozofii i jej podrzędnym

55) historii filozofii i jej podrzędnym

56) historii filozofii i jej podrzędnym

57) historii filozofii i jej podrzędnym

58) historii filozofii i jej podrzędnym

59) historii filozofii i jej podrzędnym

60) historii filozofii i jej podrzędnym

61) historii filozofii i jej podrzędnym

62) historii filozofii i jej podrzędnym

63) historii filozofii i jej podrzędnym

64) historii filozofii i jej podrzędnym

65) historii filozofii i jej podrzędnym

66) historii filozofii i jej podrzędnym

67) historii filozofii i jej podrzędnym

68) historii filozofii i jej podrzędnym

69) historii filozofii i jej podrzędnym

70) historii filozofii i jej podrzędnym

71) historii filozofii i jej podrzędnym

72) historii filozofii i jej podrzędnym

73) historii filozofii i jej podrzędnym

74) historii filozofii i jej podrzędnym

75) historii filozofii i jej podrzędnym

76) historii filozofii i jej podrzędnym

77) historii filozofii i jej podrzędnym

78) historii filozofii i jej podrzędnym

79) historii filozofii i jej podrzędnym

80) historii filozofii i jej podrzędnym

81) historii filozofii i jej podrzędnym

82) historii filozofii i jej podrzędnym

83) historii filozofii i jej podrzędnym

84) historii filozofii i jej podrzędnym

85) historii filozofii i jej podrzędnym

86) historii filozofii i jej podrzędnym

87) historii filozofii i jej podrzędnym

88) historii filozofii i jej podrzędnym

89) historii filozofii i jej podrzędnym

90) historii filozofii i jej podrzędnym

91) historii filozofii i jej podrzędnym

92) historii filozofii i jej podrzędnym

93) historii filozofii i jej podrzędnym

94) historii filozofii i jej podrzędnym

95) historii filozofii i jej podrzędnym

96) historii filozofii i jej podrzędnym

97) historii filozofii i jej podrzędnym

98) historii filozofii i jej podrzędnym

99) historii filozofii i jej podrzędnym

100) historii filozofii i jej podrzędnym

Kandydatka Rebeca

Dr. Vogelstein

EGZAMIN USTNY

1) 26 listopada 1922 r. 11 m. 10 d. 9. 10

2) filozofii

3) psychologii

4) historii nauki i literatury

5) historii filozofii

6) historii psychologii

7) historii pedagogiki

8) historii filozofii i jej podrzędnym

9) historii filozofii i jej podrzędnym

10) historii filozofii i jej podrzędnym

11) historii filozofii i jej podrzędnym

12) historii filozofii i jej podrzędnym

13) historii filozofii i jej podrzędnym

Egzamin pisemny z języka polskiego
 i przedmiotu dodatkowego
 w dniu 27 X 1928 r. o godz. 23 w gm. 116

Nadano odpowiedzi:
 1) do ... Prof. Chybiński
 2) do ...
 3) do ...

Praca własna z dnia 11

Egzamin praktyczny
 w dniu ... do godziny ... do godziny ...
 z dnia ... do godziny ... do godziny ...

Egzamin ustny
 I. w 29 listopada 1928
 przedmiot główny - język polski wraz z hist. literatury

Komitet Egzaminacyjny:
 Przewodniczący: Prof. Chybiński
 Egzaminatorzy: Prof. J. Jankowski
 i Prof. Klesca
 Wzrost: dosłownie

Egzaminatorzy przez komisję: Janina Dobrowolska
J. Chybiński Wawrzyniec Jankowski

Egzamin ustny z języka polskiego, z przedmiotu dodatkowego
 w dniu 27 X 1928 r. o godz. 23 w gm. 116
 przedmiot - filozofia, prof. Dr. Turowski
 Jedynym kandydatem: Debora Vogel

Zapytanie kandydatki: Strony 102 i 103

12 45

1. Strony 102 i 103
 Zapytanie kandydatki: czy jest różnica między...
 (The text continues with handwritten notes in Polish, discussing philosophical concepts and the specific question asked by the candidate.)

Protokół z egzaminów Debory Vogel: pisemnych (filozofia, język polski) i ustnego (filozofia) dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich, 26 października 1928 i 26 lutego 1929

Protokół z egzaminów Debory Vogel: pisemnego (język polski) i ustnego (język polski razem z historią literatury) dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich, 27 października 1928 i 29 listopada 1928

sporządzone przez Państwową Komisję Egzaminacyjną we Lwowie dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich. Egzaminy zdawała Debora u profesorów z lwowskiej *Alma Mater*, tych, którzy uczyli ją do 1924 roku. Wiadomo, że w tym czasie (1928–1929) jako pedagożka i poetka angażowała się w pracę w seminarium hebrajskim Jakuba Rotmana, gdzie wykładała także literaturę polską¹⁸. Fakt, że podjęła decyzję, aby stanąć przed Państwową Komisją Egzaminacyjną we Lwowie, może świadczyć o tym, że swoją przyszłą pracę pedagogiczną pragnęła także realizować w szkołach polskich.

Uwagę zwraca wielostronicowa praca pod tytułem *Zarys brentanowskiej teorii rozumowania*. Temat stanowił zapewne szczególne wyzwanie dla autorki, wziąwszy pod uwagę to, że oceniający ją prof. Kazimierz Twardowski filozofię studiował w Wiedniu właśnie pod kierunkiem Franza Brentano i sam napisał wiele rozpraw na temat swojego mentora.

29 listopada 1928 roku Debora Vogel zdała z wynikiem dostatecznym ustny egzamin z języka polskiego wraz z historią literatury. Pracę pisemną podpisali: prof. Konstanty Chyliński, prof. Henryk Gaertner i prof. Juliusz Kleiner. Potwierdzono też bardzo dobrą znajomość języka niemieckiego egzaminowanej.

Ostatni dokument znajdujący się w lwowskim Archiwum Państwowym datowany jest na 26 lutego 1929 roku. Dotyczy on egzaminu ustnego z filozofii. Zadano, między innymi, pytania o definicję sylogizmu kategorycznego i rodzaje rozumowania. Był to egzamin, którego Debora Vogel nie zdała. Fakt ten w swoich wspomnieniach – z żalem – odnotował prof. Kazimierz Twardowski¹⁹.

■

Zaprezentowane dokumenty i fakty skłaniają do refleksji: możliwość opisywania życia, twórczości i działalności wybitnych postaci to zjawisko istotne dla badaczy w każdej epoce. Bywa, że z przyczyn obiektywnych docieranie do faktów jest zadaniem trudnym, mozolnym, czasem wręcz niemożliwym. W wypadku Debory Vogel, biorąc pod uwagę jej tragiczne losy, jest ono szczególnie złożone.

Dla autora tej pracy wielką satysfakcją będzie, jeżeli przedstawione dane staną się wskazówką, która pozwoli w przyszłości na rozwinięcie wielu niewyjaśnionych jeszcze aspektów oraz faktów związanych z życiem i działalnością tak fascynującej postaci.

¹⁸ Ibidem, s. 39.

¹⁹ Ibidem, s. 37.

Aneks 1: Fotografie rodzinne

Oto dwie rodzinne fotografie Voglów. Na fotografii pierwszej siedzą (od lewej): Lea Vogel, dr Dawid Malz, stoją: Debora Vogel, Anczel Vogel, Judyta Malz, Ezra Malz, Marjem Malz. Na drugiej fotografii siedzą: niezidentyfikowany mężczyzna, Marjem Malz, Ester Ehrenpreis, Lea Vogel, przypuszczalnie Debora Vogel (fragment twarzy i ręka oparta na przedramieniu matki), stoją: niezidentyfikowana kobieta, dr Dawid Malz, dr Markus Ehrenpreis, niezidentyfikowana kobieta.

Porównanie twarzy osób znajdujących się na obu fotografiach, między innymi: dra Dawida Malza, Lei Vogel czy Marjem Malz, pozwala skonstatować, że pierwsza fotografia została zrobiona mniej więcej dwadzieścia lat wcześniej niż druga (zakładając, że podpis „Lemberg 1933” na drugiej fotografii nie jest błędny). To znaczy, że na pierwszej fotografii Debora ma czternaście lub piętnaście lat. Ta niepublikowana dotąd fotografia powstała zatem albo krótko przed podróżą do Wiednia, albo krótko po przybyciu do cesarskiej stolicy (co nastąpiło jesienią 1914 roku). O wieku Debory na tej fotografii świadczy poniekąd jeszcze inna fotografia – ta z indeksu studenckiego (zob. strona 202), nadanego Deborze na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie 8 października 1918 roku. Na niej widać ją w osiemnastym roku życia. Tu jednak Debora jest z pewnością młodsza.

Fotografia rodzinna Voglów z około 1914 roku. Ze zbiorów prywatnych rodziny Ehrenpreis; *poniżej* Fotografia rodzinna Voglów z 1933 roku

Aneks 2: Drzewo genealogiczne

Prowadzone przeze mnie poszukiwania archiwalne pozwoliły na sporządzenie opartego na wiarygodnych dokumentach drzewa genealogicznego najbliższej rodziny Debory Vogel²⁰. Zostały w nim zawarte podstawowe daty przedstawiające dwie linie: ze strony ojca – Vogłów oraz ze strony matki – Ehrenpreisów. Ze względu na brak dostępu do niektórych zapisów metrykalnych nie udało się ustalić wszystkich dat urodzin i śmierci przedstawionych osób. Spotykane w dotychczasowych biogramach daty urodzin i zgonów zostały w wielu przypadkach skorygowane, ale przede wszystkim wprowadzono nowe dane, które dotąd nie były publikowane:

1. Ślub dziadków Debory – Nathana i Süsseli Vogłów (w Stanisławowie) – urzędowo zalegalizowany został 25 sierpnia 1888 roku. Anczel – ojciec Debory – miał już wtedy lat czternaście.

2. Matka Debory (Lea z d. Ehrenpreis) przyszła na świat jako bliźniaczka. Jej siostra (SprinzeMalke) zmarła na zapalenie płuc – żyła tylko jedenaście miesięcy.

3. Debora miała siostrę o imieniu Sarah, urodzoną w roku 1907, która zmarła w 1913 roku w Bursztynie.

4. Wuj Debory – adwokat Dawid Malz – według niektórych biogramów zmarł już w roku 1936, ale faktycznie wydarzyło się to w okupowanym przez Sowieców Lwowie pod koniec roku 1939. Obok działalności judaistycznej i politycznej (na przykład udział w wyborach krajowych w Galicji na przełomie 1906/1907) do roku 1918 prowadził on w Bursztynie kancelarię adwokacką²¹, a od 1905 piastował tamże stanowisko prezesa Związku Kredytowego, w którym jako urzędnik zatrudniony był ojciec Debory – Anczel Vogel (kierował równolegle szkołą w Bursztynie)²². W Bursztynie, w roku 1903, przyjdzie na świat syn Marjem i Dawida Malzów – Ezra. Warto też odnotować (za wiedeńską prasą), że w 1937 roku Malz brał udział w jubileuszowym Kongresie Syjonistycznym w Bazylei – tym samym mieście, w którym czterdzieści lat wcześniej odbył się pierwszy Kongres. W roku 1937 Malz zaliczał się do grona dwudziestu żyjących osób uczestniczących w obu Kongresach. Wśród nich znalazło się także szwagrostwo Malza (wuj i ciotka Debory) – czyli dr Markus Ehrenpreis (Mordche Wolf Ehrenpreis),

20 Drzewo genealogiczne oparte jest na danych zamieszczonych w dostępnym w internecie programie: <http://www.agad.gov.pl/inwentarze/Mojz300x.xml> oraz na informacjach uzyskanych bezpośrednio od rodziny Debory Vogel. Pisownia imion oraz nazwisk według dokumentów AGAD.

21 „Juristische Blätter”, (6.01.1918, s. 11), podaje informację, że Dawid Malz przenosi swoją kancelarię adwokacką z Bursztyna do Lwowa, dokąd w tym samym czasie przeprowadzą się na stałe Voglowie.

22 *Statystyka stowarzyszeń zarobkowych i gospodarczych w Galicji z W. Księstwem Krakowskim. Za rok 1910*, Lwów, Nakładem ZSIG Bursztyn, L. P. 81. Związek kredytowy dla drobnego handlu i drobnego przemysłu. Rok założenia: 1905 (zob. s. 57).

DRZEWO GENEALOGICZNE DEBORY VOGEL

Linia Vogel

Nathan Vogel – Süssel Waglestein

Dziadkowie Debory

25.08.1888 – potwierdzenie ślubu w Stanisławowie

Ojciec Debory – Anczel Vogel
23.06.1874 – 27.07.1927

→ Ślub rodziców Debory
21.08.1898

← Matka Debory – Lea Ehrenpreis
3.04.1872 – 10–20.08.1942

Debora Vogel
4.01.1900 – 10–20.08.1942

← Dzieci Anczela i Lei Voglów

→ Siostra Debory – Sarah
12.01.1907 – 20.06.1913

↘ Ślub Debory i Szulima Barenblüth a
11.10.1931

Mąż Debory – Szulim Barenblüth
26.03.1896 – 10–20.08.1942

Syn Debory i Szulima – Aszer (Anzelm) Józef Barenblüth
3.05.1936 – 10–20.08.1942

Linia Ehrenpreis – Süss – Malz

Markus Wolf Ehrenpreis
ok. 1814 – po 1864

→ Pradziadkowie Debory

← Abraham Nissen Süss
20.09.1826 – 1.11.1884

Malke Lehr
1.04.1815 – ????

Dwora Malke Goldberg
16.03.1829 – 15.04.1898

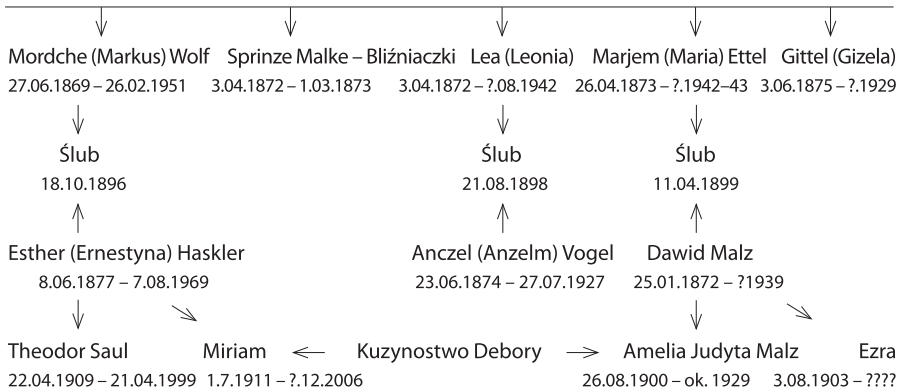

Meschelem Ehrenpreis
17.04.1849 – 31.01.1916

→ Ślub dziadków Debory
4.04.1872

← Chaje (Klara) Süss
10.02.1851 – ???1922

Ehrenpreisowie (dzieci Jacoba i Chaje, wuj i ciotki Debory)

wybitny judaista i działacz syjonistyczny (od 1914 roku naczelny rabin Sztokholmu), oraz jego żona Esther (Ernestyna) Ehrenpreis (z d. Haskler), również działaczka syjonistyczna. Należała ona do grona czternastu kobiet, które w 1897 roku brały udział w pierwszym Kongresie Syjonistycznym²³.

5. Ojciec obu siostr – dziadek Debory – Jakob Ehrenpreis oraz Abraham Nissen Süß – jej pradziadek – z powodzeniem specjalizowali się w działalności wydawniczej. W zapisach dotyczących zgonu określani są jako osoby zajmujące się księgarstwem. Działalność pierwszego z nich odnotowywały nawet gazety wiedeńskie²⁴. Urodzony w 1826 roku pradziadek Debory, Abraham Nissen Süß, talmudysta, był znaczącym wydawcą wielu bogato zdobionych literackich i judaistycznych dzieł – także średniowiecznych. Ich autorami byli wybitni mędracy, na przykład A. Horowitz, M. Sioni. Egzemplarze pochodzące z oficyny Süssa znajdują się dzisiaj w różnych zbiorach w kilku krajach. Zapis o śmierci Abrahama Nissena Süssa (syna Samuela i Chai Süsów) w lwowskiej księdze zgonów (zmarł na „obrzękłość płuc”) brzmi zapewne kuriozalnie: „Abraham Nissen Süß, żonaty, handlujący książkami hebrajskimi”.

6. Los Debory, jej matki, jej męża i syna jest znany – zostali zamordowani w sierpniu 1942 roku we Lwowie. Miejsce spoczynku jest nieznanne.

7. Marjem – żona dr. Malza, siostra Lei, ciotka Debory – zamordowana została najprawdopodobniej w Bełżcu w roku 1942 lub 1943.

23 „Die Stimme”, 27.07.1937, Nr. 6, s. 2: *Die vom Ersten Kongress* (Ci z pierwszego Kongresu).

24 „Die Neuzeit” (24.08.1894, Nr. 34, s. 346) omawia wydaną przez Jakoba Ehrenpreisa książkę zawierającą hebrajskie opowiadania Izydora Brüstigera ze Lwowa (1893).